

ՀԱՆԴԵՍ ՈՒԹՕՐԵԱՅ

16 ՅՈՒՆԻՍ. 1866

ՇՐՋԱՆ Բ. Գ. ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 123

Պր հրատարակուելի ամէն ամսոյ 1. 8. 16. եւ 23ին
Բաժանորդութեան գինը տարեկան 20 ֆրանք
Ստորագրութիւնները տարւոյն սկիզբէն կը սկսին
Չառ թերթ եւ տարեկանէն պակաս չի ծախուիր

Դուրս երթալիքներուն ճամբու ծախքը առնողին վրայ
Ստորագրութեան տեղն է ԵՐԵՎԱՆԻ տպարանը
Ճանուցումի համար զատ սակարկութիւն կըլլայ

ԿԵԹՈՒՂՈՍԿՈՒՆԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հատ ժամանակէ 'ի վեր փափաքածնիս եւ Ե-
րեւանի միջոցով խնդրածնիս՝ որ պաշտօնէն ազա-
դիւն եւ անպիտան քննութիւնը մէկդի ձգուե-
լով կ'աթաղիկոսի ընտրութիւնն ըլլուի, գո-
հութիւն Եստուծոյ թէպէտ ուշ՝ բայց ինչ որ է
նէ սկսաւ. եւ նախաշաւիղ ընտրութեան արդիւն-
քը՝ զոր մէկ քանի մօտաւոր տեղերէն հրաւիր-
ուած վիճակաւոր եպիսկոպոսներէն գումարուած
ժողով մ'ըրաւ*, որուն արդիւնքն եղաւ հետեւ-

* Այս ժողովոյ համար հրաւիրուած էին նաեւ
Պրուսայու Տ. Գեորգ և Բեթանիայի Տ. Յով-
սէփ գերապատիւ Արքեպիսկոպոսները. Պրուսա-
քաղաքը հրդեհէն խանգարեալ և այս տարի 'ի
հիմանց նորոգելու սկսուած եկեղեցւոյն շինու-
թիւնը՝ նոյն քաղաքին Գերապատիւ Արքեպիս-
կոպոսին բացակայութիւնը փասուց պատճառ
կրնէր. ուստի քաղաքին երեւելիներն անոր քա-
ղաքէն չհեռանալը մահտերադրով մը խնդրած է-
ին Ս. Պատրիարքէն, Յովսէփ Գերապատիւ
Արքեպիսկոպոսին չգալն ալ կարելի է որ օրի-
նաւոր պատճառ մը ունէցած ըլլայ, որ մեզի
ծանօթ չէ:

եալ եօթն գերապատիւ արքեպիսկոպոսաց ընտ-
րութիւնը՝ զորս Սափա լրագրին յուլիսի 1է
թերթէն սորվեցանք, եւ ասոնք են:

- Տ. Գեորգ Արքեպիսկոպոս Պրուսայու Բաթ 31
- Տ. Պօղոս Ս. Պատրիարք Կ. Պօլսոյ ,, 30
- Տ. Իգնատիոս Արքեպիսկոպոս Վանայ ,, 26
- Տ. Թադէոս Արքեպիսկոպոս Թէրբիտաղու, ,, 20
- Տ. Արիստակէս Արքեպիսկոպոս Իւսկիւտարու* 19:

* Չգիտեմ Պատրիարքարանէն այսպէս ելած էր
ընտրելեաց ցուցակը, կամ թէ Մասիս խմբա-
գիրն ինք դրաւ. Բայց Իւսկիւտար՝ երբէք ո'չ
Հայոց և ո'չ իսկ Յունաց չէ թէ Արքեպիսկո-
պոսական, այլ լոկ Եպիսկոպոսական աթոռան-
գամ չէ. և Եպիսկոպոսի մը անունն քով տեղ-
ւոյ մը անունն դնել պէտք ըլլայ նէ՝ ո'ր վի-
ճակին վրայ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է նէ
այն տեղին անունը դնելու եկեղեցական սովո-
րութիւն է. ուրիշ բան 'ի՛ նոյնը ճանչցնելու
համար ուրիշ պաշտօնի ուրիշ տեղ գտնուելու
չիշել. ուստի իսկու էր. Տ. Արիստակէս Արք
եպիսկոպոս Պանտալու, և Քարողի Իւսկիւ-
տարու Ս. Սարապետ Եկեղեցւոյ. վասն զի Իւս-
կիւտար ալ երկու եկեղեցի ըլլալով՝ յիշեալ
Սրբազանը միայն մէկ եկեղեցւոյն համար քա-
նողի խրկուած է:

- Տ. Եսայի Ս. Պատրիարք Երուսաղէմի „ 18
Տ. Մակար Արքեպիսկոպոս Տիւրիսու „ 16

Սոյ կաթողիկոսութեան համար ընտրելի-
ներն են հետեւեալ երեք սրբազան եպիսկոպոս-
ները :

- Տ. Կերսէս Եպիսկոպոս Արքապետեան
Տ. Արիստակէս Եպիսկոպոս Բաշապետ
Տ. Յովհաննէս Եպիսկոպոս Եղեւսեան :

Իսկ Աղթամարայ կաթողիկոսութեան համար
ընտրելիներն են հետեւեալ երեքը :

- Տ. Յակոբ Եպիսկոպոս Թոքուզեան
Տ. Ս. Կրտիչ Արքապետ Խրիմեան
Տ. Երեմիայ Արքապետ Սշոյ եւ Բաղէշու :

Այնպիսեւ լրագիրը այս տեղեկութիւնս տա-
լէն ետքը կըսէ. « վիճակային ժողովին* Սոյ
„ եւ Աղթամարայ աթոռոց համար ընտրելեաց
„ ցուցակ պատրաստելու ձեռնարկութիւնը՝ ինչ-
„ պէս կը տեսնուի, համաձայն չէ կաթողիկո-
„ սական յանձնաժողովոյ տեղեկագրին տրամադ-
„ րութեանը . որ է երկուքին ալ միաբանութեանց
„ կողմէն ներկայացուած օրինաւոր ընտրելեաց ցու-
„ ցակի մէջէն ընտրել իւրաքանչիւրին կաթո-
„ ղիկոսը : Բայց վիճակային ժողովը նկատելով
„ որ յիշեալ երկու աթոռոց միաբանութիւններն
„ այս միջոցի բացառիկ միջոցի մը մէջ գտնուե-
„ լով կարող չպիտի ըլլան օրինաւոր ընտրելեաց
„ ցուցակներ պատրաստելու . որոշեր է ինքնին
„ պատրաստել այս անգամ յիշեալ երկու աթոռոց
„ ընտրելիներուն ցուցակները . այս ալ ըստ մեզ
„ խիստ իրաւացի կը թուի , » :

Ըսոնց վրայ քանի մի համառօտ խորհրդածու-
թիւններ ունիմք :

1 Ինչպէս որ կը լսեմք՝ Սիս եւ Աղթամար
երկուքն ալ առանձին կաթողիկոսութեանց են ,
եւ հաստատութեան կարօտ են . լրագիրը ասոնք
չը յիշեր նէ արդեօք ժողովքին մէջ ալ չը խօս-
ուեցաւ , թէ ասիկայ լուր է համառօտութեան համար .
որպէս զի ետքը Երեմիայ արքանապետիւ Ար-
քապետին ապարդիւն ճառին համար երեւ չէ տեղ
ուենեայ : Եպարդիւն ըսելուս միտքը քիչ մը ետ-
քը կ'իմացուի : Կաթողիկոսները երկուքն ալ մեր-

ժելի էին , բայց մի եւ նոյն կերպով չէ . Աղթա-
մարայ կաթողիկոսը օծում առած էր . եւ օծու-
մըն օրինաւոր չէր ալ նէ՝ վաւերական էր . ուստի
նախ եւ յառաջ ասիկա կաթողիկոսութիւնն ին-
կած հրատարակելու՝ եւ ետքը անոր տեղը կա-
թողիկոսացուներ ընտրելու էր : Իսկ Սոյ կա-
թողիկոս կարծուածը ո՛չ օրինաւոր եւ ո՛չ վաւե-
րական օծում չունէր . ուստի օծուած ալ չէր . վը-
րան դիպուածով մեռնի թափուածի պէս բան մը
էր , եւ վերէն կանխեղ մը իշխալով տակը դրա-
նուող մարդը որ կանթեղին իւղէն կը պարզի՝ որ-
քան օծուած է նէ , Նիկողայոս Եպիսկոպոսին օ-
ծումը անկէց տարրեր բան մը չէր : Ժողովը այս
զանազանութիւնս ցուցնուց մի , որ Նիկողայոս
Եպիսկոպոսը օծուած գտնուեր է , օծումը վրա-
յէն չառնուիր . ուղեք չուղեք կաթողիկոս է
ըսողներուն բերանը գոցուի : Թէ որ՝ անկարելի
ենթադրութեամբ , այս Եպիսկոպոսը կաթողի-
կոս ըլլալու ճամբան գտնէ նէ՝ օծել պէտք է .
իսկ Աղթամարինը այսպէս չէ . պէտք էր որ ժո-
ղովը ասիկայ միջոց , եւ լրագրոց միջոցաւ ալ
հրատարակել տար :

2 Աղթամարայ կաթողիկոսութեան համար
արքանաւոր դատուած անձանց միայն մէկն Ե-
պիսկոպոս եւ միւս երկուքը արեղայ վարդապետ
ըլլալը կը ցուցնեն սր հաճատանի մէջ կաթո-
ղիկոսութեան արքանի միայն տան Եպիսկոպոս
կան եղեր* . ասիկայ մնացեալ Եպիսկոպոսաց նա-
խատինք չէ՞ մի . եւ եկեղեցական ժողով մը ի՞նչ-
պէս կը լլայ որ բարձրաստիճան եկեղեցականաց
նախատական ընտրութեան մը բուռ կուտայ : Եւ
չեն կրնար ալ ըսել որ մենք Աղթամարայ վի-
ճակէն ընտրել ուղեցինք , վասն զի ոչ Խրիմեան
եւ ոչ Երեմիայ արքանապետիւ վարդապետները
Աղթամարայ վիճակէն չեն . երկուքն ալ Ս. Եւ-
միածնի վիճակէն են* :

3 Սոյ եւ Աղթամարայ կաթողիկոսաց ընտ-
րութեան հիմայ ձեռնարկելը պատահութիւն չու-
նէր , չէ թէ միայն Ս. Խրիմեան ըսած պատճառին
որ թո՛ղ յանձնաժողովոյ տեղեկագրին գէմ ըլլա-
լը , Սահմանադրութեան ալ գէմ է . այլ եւ հը-
րաւէր դացած ժողովականներուն առաջուց իմաց
տրուած չըլլալուն համար , թէ այս երկու ա-
թոռներուն ալ կաթողիկոսացուները նոյն նիւ-

* Ըսել կուզէ եկեղեցականաց համագումար ժո-
ղովին , ըստ որում միայն վիճակաւոր Եպիս-
կոպոսները չէին ժողովականք , Կոստանդնուպոլ-
սի եւ չքնակայից եկեղեցիներէն Քահանայք ան-
գամ կային :

* Մակար Եպիսկոպոսով տանն է մէկ կըլլան ալ
նէ՝ ասիկայ Ռուսաստանի Հայոց Եպիսկոպոս է :

տին մէջ պիտի ընտրուին : Ասոր համար կը լը-
սեմք որ ժողովականներէն բանի մի անձինք ա-
ռանց ստորագրութիւն տալու : Եւ բողոքոյ չընել
մը լսելի ընելով ելած են : Սակայն այսպիսի
բան մը գրած չէ : Թէ որ եղածն ստոյգ է նե՛-
չգրելուն մասնաւոր պատճառ մ' ունենալու է :

4 Երեւիս արժանապատիւ վարդապետը ծառ
մը խօսքեր կամ կարգացեր է ժողովոյն մէջ՝ զոր
Սակայն ալ տպած է ամբողջ . ասոր մէջ Կաթու-
ղիկոսի մը բարձր պաշտօնին պահանջած յատկու-
թիւնները ցուցնելով , եւ կոյր զկուրայն ա-
ռանց ո՛վ եւ ինչ մարդ ըլլալը աղէկ մը ծանչ-
նալու մէկը ընտրելով ազգին ինչ փնաս ըլլալի-
քը ցուցնելով կը յորդորէ որ բուէնին բաղդո-
վի պէս բան մը չըլլայ . աղէկ խորհրդածն .
աղէկ դատեն . բարբը եւ վարբը եւ ուսումը եւ
վարդապետութիւնը իրենց անձանթ կամ դոնէ
կատեմեղի մարդոց համար քուէ չտան : Ասոր
վրայ մենք ալ կաւելցընեմք որ հոս ընտրուած
անձը Ռուսաստան ալ բարի համբաւ ունե-
ցած ըլլայ . որպէս զի այս տեղի ընտրութիւնը
այն տեղ չոչընչանայ : Այս յորդորը բոլորովին
ապարդիւն մնացած է . եւ Երթանապատիւ Վար-
դապետը թէ որ Եղմամարայ Կաթուղիկոսութեան
ընտրութիւնը իրեն քուէ վաստկընելը իրեն աշ-
խատութեանը հատուցում մը չսեպէ նե՛ աշխա-
տութիւնը վաստակ է :

Սուրբ Եղմիածնի Կաթուղիկոսութեան ընտ-
րելեաց մէջ՝ Ռուսաստան դառնուած եպիսկոպոս-
ներէն միայն Մակար եպիսկոպոսը քուէ կը վաս-
տակի : Թիֆլիզու Երթեպիսկոպոսն է ասիկայ .
սակայն Թիֆլիզէն ստացած զրեքնուս մէկ հատ-
ուածը Երեւիս նախկին թիւերուն մէկին մէջ
հրատարակեցինք . թէ « ըստ փառասիրութեան
որոշուած ըստ ամենայնի մոլորեալ է ի չարամը-
րտացն » : (Թի- 119 էր. 177) : Եսիկայ ստոյգ
է , սակայն . մենք չեմք գիտեր , եւ սուտ ելլե-
լուն ալ կը փափաքեմք , որովհետեւ եկեղեցա-
կանի մը համար այդպիսի վկայութիւն մը՝ մեզի
չատրնդդէմ է : Այսու ամենայնիւ ամբաստա-
նութիւն մ' է . ստոյգը կամ սուտը քննելու կը
կորուէր . եւ հոս երբ քննուեցաւ : Հանգուց-
եալ Ս . Կաթուղիկոսին հրաւիրակ ըլլալու պաշ-
տօնով քիչ մը Ժամանակ մայրաքաղաք տեսնուի-
լը բաւական եղաւ մի անոր քննադատութիւնը եւ
մոլորեալ կամ անմոլար ըլլալը ծանցընելու :

Սինալ այս չէ՝ որուն ընտրելեաց կարգը

մտնելն անպատեհ կը տեսնենք : Կան մէջերն
որոց համար լրագրոց միջոցաւ ամբաստանութիւն-
ներ եղած են . եւ անոնց արդարանալը կամ ամ-
բաստանութիւններուն ղրպարութիւն ըլլալը չը
յայտնուած՝ զարմանք կուգայ մարդու որ մէկէն
ի մէկ այսպիսիները Կաթուղիկոսութեան արժա-
նի կը տեսնուին : Երեւիս եկեղեցւոյ պաշտօնեայ
բամբասել չսիրեր . այսու ամենայնիւ՝ մէկ վար-
դապետի մը իր աստիճանէն վեր բաներու ձեռ-
տնով եկեղեցական բարեկարգութեան խանգար-
մանը ձեռնամուկ ըլլալը պատմելէն ետքը (Թի-
112 էր. 127) , անիկայ Կաթուղիկոսութեան ընտ-
րելեաց կարգը տեսնէ նե՛ ի՞նչ կըսէ . անանկ
մարդ մը Կաթուղիկոս ըլլալն նե՛ ի՞նչ բարեկար-
գութիւն կը յուսացուի անկէց :

Ասոր պատճառն այն է որ ժողովական հարց
մէջ Երեւիս կարգացող երեք չորս հոգի հաղիւ-
կան , երբ ամենն ալ եկեղեցական ըլլալով կը-
րօնից պաշտպան են , եւ Երեւիս ալ նպատակը
կրօնից պաշտպանութիւնն է : Եկեղեցականը որ
այս թերթը չեն կարդար , կամ նպատակն ինչ
ըլլալը , կամ իրենց պաշտօնին պարտաւորութիւ-
նը չեն գիտեր : Թէ որ թերթը ողջամիտ է նե՛
կարդալու են . կարելի է որ մէջէն մէկ տեղե-
կութիւն մ' առնեն : Թէ որ ողջամիտ չէ նե՛
դարձեալ կարդալու են այնպէս գոնէ՝ ինչպէս որ
Երեւիսը եւ Մանգուսի կը կարդան . եւ ժողո-
վրդեան անոնք կարդալն արգիլելու ըլլան նե՛
որ իրենց պարտականութեան մէկ մասն է , ար-
քելքին պատճառը հասկցնելու կարող ըլլան : Ի-
րենց ծախքին տարին 20 ֆրանք աւելցընելով
այս թերթիս բաժանորդ գրուելին իրենց ծանր
գալը՝ զանոնք արծաթսիրութեան խտէն բռնուած
եւ մամոնայի ծաւայելով իրենց մուրը կարգին
վրանին դրած պարտքէն անհոգացած ըլլալնին
կը ցուցընէ* :

*Մինչեւ այս օրս մեր դրամական շահը բերան
առած չըլլալնիս կրնայ մեր ընթերցողները հա-
մոզել որ հոս խօսանունուս ալ նպատակը նոյնը
չէ : Եկեղեցականներուն մէջէն՝ տարեկան բա-
ժանորդագրելու վճարելու անկարողութիւնը գիտ-
ցածներ իս Երեւիս ուզեն նե՛ ձրի ալ կրնանք
տալ , թէպէտ ուրիշ կողմէն ալ մեր վաստակը
չատրան մը չէ : Ասոր համար անմեղադիր կըր-
նամք սեպել զմեզ , երբ ըսեմք թէ ազգին հո-
գեւորական պէտքը տնօրինելու եւ ժողովրդեան
իրենց կրօնը սովորեցնելու եւ օտար կրօններէն

կաթուղիկոսի ընտրութիւնը յոգնակրօնական գործ մը ըլլալով՝ աւելի փաշարեցի էրմեզ տեւանել որ նախնական ընտրութիւնը, այսինքն փզդին թուր եպիսկոպոսներուն մէջէն ինքն իշխան կողմէ կաթուղիկոսութեան ընտրելի ցուցնելը ընդհանուր ժողովոյն անդէր մանց մէջէն կրօքը դառելը կրօնականներէն յանձնուէր Ս. Ալքսիանի համար . նմանապէս միւս կաթուղիկոսութեանց համար ալ երեք իշխանապետ ժողովը՝ եւ անոնցմէ մէկը կրօնաւորականներն ընտրէին . Բայց այս անգամ կրօնականաց այլ ընդ ալ ընտրութիւնը անսելով մեզի միմեարութիւն մէջ գիտնալը որ վերջին ընտրութիւնը ընդհանուր ժողովը պիտի ընէ : Ամբ օւղեր ասով վերջնական ընտրութեան իրաւունք ձանձալ անոնց վրայ . բայց այս դէպքիս մէջ աղէկ ընելուն յոյս մը ունիմք՝ թէ որ կրօնականներուն բրած ընտրութեանց մէջ այն ժողովքին գաղտնի ազդեցութիւնը բանած չէ նէ : Բայց ուրիշ կասկած մ'ալ ունիմք աշխարհականաց ժողովքէն . գուցէ եկեղեցական իրաւաւորութեան խնդիրն աշխարհականներուն ձեռքը մատնելու հակամէտ մէկը գտնեն ընտրելաց մէջ . եւ անկա ընտրին ի կաթուղիկոսութիւն : Ըսանկ բան մը ըլլայ նէ՝ դատաւարութիւնն Յարգի Պ. Մարկոս Լիարեկեանին կը յանձնեմք , որ յատուկ տետրակ մը հրատարակէ անոր դէմ , եւ ետքը Օ՛հն աստուծոյն մէջ ալ անցընէ , ինչպէս որ Պ. Ն՝. Երամեանին դիտողութեանց պատասխանն ըրաւ : Ի հարկէ եկեղեցւոյ անկախութիւնը Ոսկասաց կայսեր դէմ պաշտպանողն երեսփոխանից ժողովոյ մը դէմ աւելի ուժով կրնայ պաշտպանել :

Զգուշացնելու պաշտօնին յատկացեալ մարդոց երբեք չկարդալն այնպէս ամօթ է՝ որ քանի անգամ այսպէս բան մը գրել մտքերէս կանցնէր ալ նէ՝ օտարաց առաջ մեր եկեղեցականները պարտաւէլ ըլլայ ըսելով ետ կը կենայինք :

ԳԵՂՈՒՄԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ԵՐԵՒԱԿԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ԵՐԵՒԱԿԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

Յաջորդ 58 տարեւոր մղէկրօնութեան շշաններ տալուն կարգը հինգերորդ կը դնէ այս . « մղէկը . . . րօնութիւնը թոյլ է տալի որ մեան իրան մէջ չա . . . րօնութիւններ . . . արծաթսիրտութիւն եւ այլն . . . եւ անհասարակ պատուութիւն չէ . . . ասիւս ուրիշ դաւանութեանց , այլ հաւատում է . . . եւ նեղում . . . իսկ ընդհանրապէս շնորհաւորութիւն . . . րանշան , — այն է Ստրատիգրաֆիկ եւ Սթրատիգրաֆիկ . . . »

Որովհետեւ միմեարեան շշանները անոր համար կուտայ որ Հոգւոյն սրբոյ շնորհքէն պանդաւնելու դիւրութիւն ըլլայ . ըսել է որ միմեարեանները գոնէ ըստ արտաքին երեւութիւն Հոգւոյն սրբոյ շնորհացը հետ նմանութիւն մը ունենալու է : Եւ այս շնորհացս հետ ի՞նչ նմանութիւն կրնայ ունենալ այնպէս բան մը որ շնութիւն եւ արծաթսիրտութիւն եւ ուրիշ շարութիւններ իր մէջ մնալու թող կուտայ , ասոնք անտարբեր բան մը սեպելով : Ո՛ր կրօնքն է որ այդ գէշութիւնները կը դնէ , զորս միապէս կրօնական եւ քաղաքական օրէնքները կը դատապարտեն : Կապաշաները շնութեան շատուած ունէին Լիւթոգիտէն . Կողմութեան շատուած Հերմիսը . եւ Պ. Շ անշանցը այս խօսքովս կը ռապաշտութիւնն ու Հոգւոյն սրբոյ շնորհքը իրարմէ զանազանելու նշան տալ կուզէ : Եւ այս ինքնին ամենայայանի կերպով զանազանեալ բաներուն տարբերութեան նշան տալու աշխատելուն անունն ի՞նչ ըսենք :

Բայց ըսենք թէ այս հեղինակը բառ մը անգամ պարապ տեղը չգործ . ո՛ր մնաց՝ հինգ տող բան : Ինքն ալ գիտէ որ հիմայ այդ գէշութիւններն ընդունող կրօն չկայ : Կրօնքը սուրբ վերացեալ բան մ'է . անձնաւոր չէ՝ . եւ մէկ կրօնքին ընդունածը կամ ընդունածը չորս կրօնքին գրքերէն կրնանք սորվիլ : Հոգւոյն սրբոյ շնորհաց հետ նմանելու ընդունակութիւն ունեցող կրօնք՝ քրիստոնէութիւն է . եւ անոր ուսուցիչն եկեղեցին է . արդ' ո՛ր եկեղեցի է այն որ շնութիւնը եւ արծաթսիրտութիւնը եւ ուրիշ գէշութիւններ ներկի եւ ընդունելի ըլլալը քարոզէ :

Եւ չկայ . կը մնայ ըսել թէ , ամէն ազգի եւ

կեղեցականներու մէջ այդ գէշութիւնները կան .
բայց այդ բոկէն ինչ կրճատելի : Որովհետեւ ա-
ճն կեղեցիկներու պաշտօնեայք մի օտիւնակ այդ գե-
շութիւններն ունին , ուրեմն կեղեցիկն է ասոնք
սորվեցնողը : Եւ որովհետեւ Հոգւոյն սրբոյ շը-
նորհքը այդպէս բաներ չը կրնար ընդունիլ , ուրեմն
կեղեցիկներն ալ Հոգւոյն սրբոյ շնորհքը չունին :
Ինչ որ ասկից զատ բան մը ապացուցանեն չէ՝
այն ալ կը տեսնեմք : Եւ ասոր տակէն՝ կեղեցեւոյ
ուսմունքն արհամարհել մը կեղիք :

Ի՞նչ կրօնութիւնն է՝ ուրիշ դաւանութեանց ա-
զատութիւն չէ տալիս : Կրօնէ : Կրօնն-ն է՝ ոչ
բան է որ ազատութիւն ուզէ . ազատութիւնը կամք
ունեցող բաներուն կը տրուի , ուստի այ՝ զրուցուածքը
փոխադրական ճշտութիւն չունի : Կեղեցականներն
տրուածք՝ նոյնպէս անպատկ կերպով իրենց աշխար-
հին ըսածն է : Բայց ասոր մէջ ալ գանազանելի
կէտ կայ : Օտար դաւանութիւնն ունեցողներն ազա-
տութիւն տալն ուրիշ է՝ որ իրենց համոզուած կրօնքը
դաւանին . նոյն դաւանութիւնը իր դաւանութեանը
հետ խառնելու ազատութիւնը ուրիշ է : Բնաջինքն
բնա մէկ ժամանակ մը հակառակ կեցած չէ՝ քրիս-
տոնէութիւնը . օտար կրօնից հետեւողները հայա-
ծիչ կրչեան . բայց քրիստոնէութիւնը հայածուիլը
հաշած էլէն աղէկ կուզէ* : Եւ որովհետեւ դեմ կենալը
կեղեցեւոյ պարտքն է . եւ այս պարտքիս հաւուսու-
մը կրնն անոր տեսուչ կարգեալ եպիսկոպոսները ,
երբ կեղեցեւոյ ամբողջութիւնն աւելու ելողին հա-
մար՝ որ վերբերնայն կեղեցեւոյ անպամբաւ կը ճը-
ցունէ որ պարզաբանները դիւրաւ իրեն քաշէ , հրապա-
րակաւ յատկնի կեղեցեւոյ ծանուցանեն թէ այն ինչ
մարդը կեղեցեւոյ հնազանդ չէ . օտար վարդապետու-
թիւն ունի , ուստի հաւատացեալք պարտականն են հա-
ւատարեաց վրայօք անոնց հետ չխօսիլ , եւ ոչ ալ
թէ որ շինած եւ հրատարակած գիրք ունին՝ առ-
նուլ եւ կարդալ : Եւս է Վ . Ընդհանցին բն-
առած Ժողովուրդն-ն եւ Կրօն-ն . մարդիկ
սիրելով զանոնք ուղիղ հաւատաց մէջ անխոտոր պա-

հել՝ որ փրկութեան ճամբան կը տանի . եւ օտար
ուսմունք եւ Ժողովուրդն-ն խառնել չը ապով՝ որուն
հետ միշտ կից կրչեալ Ժողովուրդն , թէ հաւատքը
եւ թէ անոր հետեւողները սուրբ պահել :

Հարանային

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Պ. Ա՝ ԵՐԵՄԵՆԻՒՆ

ԴԻՏՈՂ ՈՒԹԵԱՆԸ Վ ԲԱՅ

Հարանային-ն : Տէ՛ Երեմ 183

Կան այնպիսի անձինք՝ որ իրենց բրածն ուրիշ
մը ընէ չէ՝ բրածնուն անպատկութիւնն այն ա-
տենը կը տեսնեն , եւ բողոք ալ կրնն . գիտես
թէ անպատկ բանը չէ թէ խափանել , այլ անոր
գործողութիւնն իրենք սեպհականել կուզեն , Գրեթե
ալ Կոստանդնուպոլիս հոգեւոր իշխանութիւն մը
ունիմք . որ Կաթողիկոսականին հաւատար չէ ալ
չէ՝ նման է : Այնքան կը յարգուի եւ ո՛րքան ազա-
տութիւն եւ անկախութիւն կը տրուի այս հոգեւոր
իշխանութեան . տեսնենք . եւ բոս այնմ Ուսուսաց
Կայսրէն Ս . Լյւմբաճնի Կաթողիկոսին համար
ուզած , կամ թէ բոլորովին անոր չհարցնելով
մեր շնորհելիք անկախութիւնը չափաւորեմք :

Կրօնական եւ քաղաքական ազգային ժողովնե-
րուն հաստատութեան եւ վաւերացման համար տաճ-
կաց 1263 ճէմաղիւլ Խալիֆի սկիզբը (1847 Սա-
լիսի 8) բարձրագոյն դռնէն տրուած հրամանա-
գիրը (Կոստանդնուպոլիս) կը սահմանէր որ աշխարհական
ժողովոյն նման* Կրօնական ժողովն ալ ժողովա-
կան կնիք ունենայ . եւ իրեն յատկացեալ գործե-
րուն վերաբերեալ բանի մը համար կարող ըլլայ իր
կնքովը կնքեալ ծանուցագիրը բարձրագոյն շուրջ
ղրկել . աշխարհական ժողովոյն միջամտութեանը
կարօտ չըլլալով : Եւս կարգադրութիւնն որ հայաս-
տանեայց լուսաւորչական կեղեցեւոյն աշխարհին-
ն եւ աշխարհական վարչութեան անկախութիւնն մ'էր ,
քաղաքական ժողովը բնաւ երբեք գործադրել չը
տուաւ անոնի որ՝ այսպէս հրամանագիր մ'ըլլալը

* Եղած են քրիստոնէայ Թագաւորաց մէջ օտա-
րակրօն մարդիկը հալածող . չէ թէ կրօնքին
օտար ըլլալուն համար , այլ նոյն օտար կրօնքը
տարածելու եւ ճշմարիտ եւ նախնական կրօնքը խա-
փանելու նպատակով քարոզիչներուն եւ կու-
սակիցներուն հանած տեսակ տեսակ խռովու-
թիւններուն առաջն առնելու համար : Եւ
Տեղութեան մը բարեկարգութեանն ու հան-
գարտութեանը հսկելը Թագաւորաց եւ իշխա-
նաց անհրաժեշտ պարտականութիւնն է :

* Այն ատենը աշխարհական ժողովոյն անունը գե-
րագոյն ժողով դրին . երբ քրօնական ժողովը լոկ իր
անունովը կանուանէին . որ յայտնապէս՝ աշ-
խարհականը քան վերջականը գերագոյն դասել
էր . եւ այսպիսի բաներու մէջ գերագոյնը
օտարին լոկ վրայ իշխանութիւնն կամ իրաւասոյ
թիւնն ունենալը յայտնի է :

բայց ինքը համառօտ անցած է: Թէ՛ այս մասին՝
 եւ թէ՛ առօր վերաբերեալ հարիշ խնդիրներուն վը-
 րայ՝ որոց այս կողմերս չատերուն անծանօթ ըլ-
 լալուն վստահելով պարզի՝ Պ. Սարկոս Լաբեկ-
 եանը իր ամէն գրուածներուն մէջ սրտայօդ տեղե-
 կութիւններ կուտայ, շատ հետաքրքրական եւ
 գիտնալու արժանի տեղեկութիւններ կան պարս-
 կանի տեղեկութիւն Պ. Լաբեկեանց վերնագրով Թիֆլիզ
 յօրինուած գրքին մէջ: Երբ փոստերս կը տպուի, Լ-
 նիկայ կարգացողները գրեթէ ձեռք պիտի չօշա-
 փեն Պ. Սարկոս Լաբեկեանցի գրածներուն պա-
 րունակած սուտերը: Գորս ինքն շինած է՝ ուրիշ
 վարպետներու չիմածի՝ պարզմտութեամբ հա-
 լատալով ուրիշի ապրանք ծախելու ելեր է ըսելը՝
 իրեն պատիւ ընել՝ զի՝ համարիմք:

Երկու խօսք ալ Բրօյն-բրօն վրայ խօսելով՝ որ
 պալատիկան չուզողներուն քար գայթակղութեան
 եղած է խօսքերն իսկ վերջացնենք: Պալատիկան
 Բրօյն-բրօն գործ կը յատկացնէ հետեւեալները:

«Հոգաարն (Բրօյն-բրօն) Լաբեկեան սխալ հոգոսին
 լուսաւորչական հայոց վարի՝ իգործս իւր ընդհա-
 նուր կարգադրութեամբ, որը սահմանաւ կան
 յաղագս հոգատարական պաշտամանց: Աս պարտի
 ունիլ զմիօրինակ հսկողութիւն՝ թէ զգատողական
 եւ թէ զբարեկարգական գործոց, որը մտանեն
 ի քննութիւն սխալ հոգոսի: Եւ ներկայ գտանի
 յընտրութեան ծայրագոյն Պատրիարքին Լաբեկե-
 նի: Ողատողական գործոց հոգաարն առաջի
 առնէ նախարարին արդարադատութեան: Իսկ զայլ
 գործոց՝ նախարարութեան ներքին գործոց: Սա
 նոյնպէս զգործոց Լաբեկեանի սխալ հոգոսին
 լուսաւորչական հայոց առաջի առնէ եւ զըլխա-
 ւոր կառավարին վրաստանի, կովկասու եւ նա-
 հանգաց նորին»: (Յօդ. 46):

Եւ իսկ ըսելով՝ կան մէջը սրբագրելի բաներ.
 բայց մեր ազգային սահմանադրութեան մէջ ալ Բր-
 օյն-բրօն մը սահմանելը՝ որպէս զի կանօնները տղոց
 խաղալիքի պէս ամէն մարդ կարող չըլլայ աւելի եւ
 հակառակը գործել, դէշ չըլլար () րինակի աղագաւ
 րարձրագոյն դռնէն հայերէն լեզուի տեղեկի բարձ-
 րագատիւ անձ մը Բրօյն-բրօն սահմանուի մէկը՝ որ
 ամէն ժողովներու մէջ գտնուի, եւ երբ բարեխնամ
 տէրութեան դատաստանական վճռովը պատժուած
 կամ խարդախալ սընանկութեամբ խել մը մարդոց
 փնաս հասուցած մարդոց ազգային պաշտօնի ընտ-
 րուելը աւսած ատենը սահմանադրութեան դէմ
 կընէք ըսելով արդիւն: Բողոքական ժողովը լոկ
 եկեղեցական խնդրոց մէջ. խառն խառն անուշով
 միջամտութիւն ընելուն թող չտայ: 46 կամ 51 կամ

բողոքովին մուտուեցաւ: ԼՏՀ Ե. Լաբեկեանի կա-
 թուղիկոսին համար անկասութիւն ուղղողներուն՝
 առանց իրենց ուղղելուն բարձրագոյն դռնէն օտա-
 ցած եկեղեցական անկասութեանը համար ցուցու-
 ցած նախանձախնդրութիւնն է:

Եւ ասիկայ այն ժամանակի վարչութեանը վը-
 րան ձգելով ետքէն ելած սահմանադրական անուան-
 եալ վարչութիւնը սրբացնել պէտք չէ: Կաթու-
 ղիկոս ընտրելու համար երեսփոխանից ժողովը՝ ո-
 րուն մէկ եօթներորդ մասը միայն եկեղեցական են,
 եկեղեցական անկասութեան կը դաշի. գոնէ եպիս-
 կոպոսներուն մէջէն եօթն հօգիի ընտրութիւնը՝ որ
 առաջին ընտրութիւնն է, երեսփոխանից ժողովն
 ընէր, եւ անոնց մէջէն երեք հօգի զատելը կամ
 վերջնական ընտրութիւնը կրօնական ժողովոյն ձը-
 գէր նէ՝ եկեղեցիէն վեր ըլլալու պահանջուելը մը
 չէր ներեւեր: Հիմայ վերջնական ընտրութիւնն
 իրենց անպահանջելով Հայաստանեայց եկեղեցւոյ
 երեսնի զըլխին իր պաշտօնին վրայ հաստատու-
 թեան վաւերացումը իրենք կուտան: Եւ իհայ՝ ի-
 րենց հասկըցած եկեղեցական ազատութիւնն ու
 անկասութիւնը յարգել չէ:

Հապա ո՛ր դնեմք Բրօյն-բրօն եւ չորս տարուան
 մէջ երկու անգամ փոխած Սահմանադրութիւնը՝
 որուն գրողներն ալ գործադիրներն ալ աշխարհական
 անձինք են, անխառն պահելու համար Պատրիար-
 քութեան ընտրուած անձէն երդում պահանջելը:
 Ուստաց կայսրը իր փաւերացուցած պալատիկային
 պահպանութեանը համար Կաթուղիկոսութեան ընտ-
 րուած անձէն այդպէս երդում մը պահանջած ու-
 նի՞ արդեօք: Պալատիկայի կանոններուն մէջ չկայ
 միայն՝ կայսեր հաւատարմի ըլլալու երդում մը կայ
 զոր կոստանդնուպօլիս ալ Պատրիարքը կընէ առ
 Բարձրագոյն դռնէն. որով Սահմանադրութեան հա-
 մար ըրած երդումը բացը կը մնայ: Կաթուղիկոսը
 առ կայսրն հաւատարմութիւն խոստացած երդու-
 մովը Եկեղեցւոյ անկասութեանը դէմ կարենա-
 կան հրաման մ'ըլլայ նէ հնազանդելու չպարտա-
 ւորելէն զատ՝ կերպիւ իւր կառավարութիւնը կը
 պարտաւորէ եկեղեցական օրէնքնիւ յարգելու: Եւ
 ասոր լապաղոյցներ շատ պէտք չին. մէկ հատը
 հերիք է. կայսրը հրաման ըրած է Եղգին՝ առ Ս.
 Լաբեկեանի սխալ հոգոսի ուղղելով որ՝ թէ որ պաշտե-
 նիսն մէջ ընդդէմ կանոնաց Հայոց եկեղեցւոյ
 բան մը կայ նէ սրբագրեն, եւ իրեն ներկայացը-
 նեն որ հաստատէ:

Պ. Տանիկ Լաբեկեանը կրնար պալատիկան տըր-
 ունէն առաջ Կաթուղիկոսական աթոռոյն տիրած
 անկարգութիւններուն վրայ ընդարձակ խօսել:

վերջապէս 71 էն պակաս ժողովականով ընդհանուր ժողով բանալ չը տայ . երեք անգամ իրարու վրայ հրահրուելով ժողովի չեղող երկուսիսմանը հրաժարուած սեպեղով տեղը նորմընտրել տայ . եւ այսպէս սահմանադրութեանը ճշտիւ կէտ առ կէտ պահպանուելուն հսկէ նէ գէշ կրկնայ արգեօք : Այսպէս որ ըլլայ՝ պակտութիւն մը պատահի նէ դիւրաւ կը հասկըցուի թէ սահմանադրութենէն է տրգեօք թէ վարչութեան զանցառութենէն . եւ քանի մի մարդոց սահմանադրութեան դեմ գործելով պատահած վնասներուն համար սահմանադրութիւնը չը բաժանուիր եւ չը վաւանդիր . Ահա Բրոքս-բըրն պաշտօնը այս է . եւ ասիկայ վերցնելուն տեղը՝ սուրբ Այմիսթնի նկատմամբ , թէ որ պաշտօնին մէջ մեզի ձեռք չտալու բան մը կայ նէ՝ Վաթուղիկոսին միջնորդութեամբ անոր փոփոխութիւնը խնդրելը աւելի աղէկ է . քան թէ Բրոքս-բըրն լուրջովին վերցնելով միաբանութիւնը սանձարձակ ձգելը . որով 1836էն առաջ պատահած պաշտօնէնայի յօրինմանը պատճառ տուող անկարգութիւնները կը նորոգուին : Գանտի մը տնօրինութիւնը՝ նոյն կանոնին վերցնելու զաւթ անկարգութիւնը գործողներուն ձեռքը չը տրորուիր :

ՎԵՐՁ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՏ ՄԻ

Վճռէր՝ Նոյնի Էրոյ Բարոց է՝ ոգոց աղէց մակարեալ գրքին ծէ գլուխը գրած է որ 1204 թուին գաղղիացիներ՝ որոց ձեռքն էր այն ատենը Կոստանդնուպօլիս , կանանց հետ մէկտեղ պար թանցին : Այս Սօֆիայի սրբատանը մէջ Վելլէ Լեբայն ասիկայ կը կատարայ , եւ Վճռէրի նամակ մը գրելով կը հարցընէ քաղաքավար օճով թէ ո՞ր գրուած է այդ պատմութիւնը : Վճռէր կը պատասխանէ , մէկ տեղ մը չէ , իմ երեւակայութեանս մէկ սատանութիւնն (էֆէկլէն) է :

Պաւլ ըսէր խօսքն ալ անորն է : Անտառի որբի վերնադրով ծաղրաշարժ թատրոնգութիւն մը հանած էր . բայց ինքը չէր ուզեր որ իր շինածն ըլլալը իմացուի : Բարեկամները՝ որոց կաղաչէր որ զինքը բերան չն բերեն , հարցուցին իրեն թէ իմացուի նէ ի՞նչ ընենք : Պատասխանեց . պօռացէք թէ կը խաբուիք . սուտ ըսէք , շարունակ սուտ ը-

սէք . սուտը ձեռքէ մի ձգէք :

Այս խօսքը միշտ կը խօսէր . եւ իր գրածն ալ միշտ կասկածելի է . կարդացողին մէծ արթնութիւն կուզէ գրածներուն մէջ իրաւը սուտը իրարմէ որոշելու : Ըմէն մարդ ասոր կարող չէ . որովհետեւ շատ դրբեր կարդացած ըլլալն ալ չօրտէր : Վճռէրի գրածը կարդացած ատենն ալ նոյն բանին վրայ գրող հաւատարիմ գրքեր քոյն ունենալու եւ անոնց հետ բաղդատելու է :

Վճռէրի հետեւողներ ունիմք հիմայ ալ չէ թէ միայն Գաղղիացուց մէջ՝ այլ եւ գաղղիասէր Հայոց մէջ ալ , որոնք Վճռէրի հանձարն ալ չունին որ գոնէ շինած սուտերնուն Սոֆիայի կամ կեղծ պատմութեան կերպարանք տալով անորմէլի ընեն , անհամ սուտեր կը շինեն , եւ կը տպեն . եւ կըրնանք ըսել թէ նոյն իսկ անհամ ըլլալնուն համար կը հաւատացուին . կարդացողը կըսէ . ասիկայ գըրողը սուտ շինելու չափ խելք չունենալ կերեւի : Ըսածն իրաւ ըլլալու է : Բայց խելք չունենալնին սուտ չի զըրուցելու օգուտ մը չունի՝ այնքան է որ սուտը չեն կրնար պարտըկել . տեղ մ'ալ անանկ բան մը կըսեն որ առաջին ըսածնին սուտ կելլէ : միայն թէ կարդացողը մտադրութեամբ կարդալու է . ապա թէ ոչ՝ հակասութիւնը չտեսնելով դիւրաւ կը խաբուի :

ՆՈՒՇԱԿԱՆ ՍՈՒՏ

Հազուստինորաձեւութեան համար Լաբէլի վաճառ լրագրոյն մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնը կը գտնեմք : Թէ կանանց եւ թէ էրիկ մարդոց հանդերձի նորաձեւութիւնը Լաբուպայի մէջ պլանտոր սովորութիւն մը ըլլալով՝ ամէն ատեն փարիզ քաղաքէն կսկսի եւ բոլոր Եւրոպա կը տարածի : Այս քաղքիս բնակիչները նորաձեւութեան եւ զարդասիրութեան շատ իյնալովնին բնապէս արուեստաւորներն ալ կը շատնան եւ շատ կը շահին . եւ իբրեւ հազուստի օրինակ դուրսերը զրկուած հազուստներուն մինակ մաքսը տարին 5,000,000 Ֆրանքի (44,000 քսակի) կը հասնի . եւ ամէն ժամանակ ալ նորաձեւութեան պատկերազարդ լրագիրներ կը տպուին եւ կը ծախուին :

ՀՐԵՍՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵՐՉ

Սերանդիպի կողմերէն Կերկու Հրեայ խախտի մէկը երկուստարք եւ միւսը քիչ մը անկէց աւելի տարւօք, Ս. Գրոց պարունակած մարգարէութիւնները կարգաւորելու եւ մտածելով կոսեցաւ ինչպէս չըլլայ որ Ս. Եսայան եկած ըլլայ եւ այն ալ իրենց նախնեացը խաչ հանած Յիսուան ըլլայ, Եւսոր վերայ մաքերներն հանգչեցնելու չափ տոգեկութիւն առնելու համար խօսք մէկ կընեն Փարիզ կերթան. բայց հոն դժուարութիւն մը կեղծ առաջին, որ լեզու չը գիտին. պիտցած լեզուներն մէկ մը Սպանիացիցն է որ Տաճկաստանի Հրեաներուն սովորական լեզուն է. մէկ մնալ հին Լորրայականը կամ Ս. Գրոց բնագրին լեզուն է, որ գործածական լեզու չէ, Ուստի Փարիզու Երբեպիսկոպոսին քացին, եւ Քրիստոնէութիւնն իրենց հասկըցընելու եւ սղվոցընելու մէկն ուղեցին, այն ալ Սպանիացի Դորէշելլա քահանայն տուաւ, որ Սպանիայի մեռնող թագաւորին մատրանապետն էր, եւ անիկայ մեռնելէն ետքը Փարիզ եկած՝ եւ Սէն Սիւլբիս եկեղեցւոյն քահանայ եղած էր, Քուէրա հիւանդութեան սաստկացած ժամանակն էր որ ասոնք Փարիզ գացին. Քրիստոնէութիւնը սղվոցան համոզուեցան, հաւատացին, եւ յիշեալ եկեղեցւոյն մէջ մկրտուեցան եւ հաղորդեցան, Եւստ չանցաւ. լուր առին որ իրենց երկիրը Իսլամ շատ քարդ կընէ. եւ որովհետեւ ասոնց մէկը երեք զաւակ ունէր՝ որոց մայրը մեռած էր, միւսն ալ աղաւաններ եւ ընտանիք ունէր, աճապարեցին տեղերին դարձան. եւ անանկ օր մը հասան՝ որ տղոցն երկուքը հիւանդութենէ բուժուած՝ եւ բժիշկէ օշնութիւն գտնելու ժամանակին անցուցած՝ գրեթէ հոգեվարք էին, խեղճ բայց ջրամեռնի հայրերին դաւաններուն անյայտ վիճակը տեսնելով հոգիներն ինչ հոգալ մտածեց. նոյն հետայն ափով ջուր առաւ եւ եւ իրենց զոհաւոր Քրիստոնէ յանուն Հօր Եւ Արդայ Եւ Հոգւոյն պէտք ըսելով մկրտեց, Քիչ մը ետքը տղայքն երկուքն ալ սկզբնական մեղքէն Ս. մկրտութեամբ սրբուած, եւ ետքէն մեղք գործելու ժամանակ չունենալով հոգիներն թաւ գնաց յաւիտեական երջանկութիւնը վայելելու:

Խախտան ինքն ալ նոյն հիւանդութենէն բուժուեցաւ. եւ մահուան դուռը հասած ըլլալը զգալով Սիմէոն ծերունիին աղօթքը կը կոկնէր՝ որ իր վիճակին խիստ յարմար էին. Եւրդ արձակեա զժառանգորէն Տէր Ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք

, իմ զփրկութիւն քո, եւ այն. Քուլը երկու ուրիշ հրեայ խախտ գտնուեցան եւ այս աղօթքը լեւեցին. մարգարէին Եսաուծոյ լուր անոնց ալ օրտին մէջ ծագեցաւ. հրեութիւնը իրրեւ հինցած եւ մաշած հարուստ մը վրաներնէն ձգելու եւ ըզ Քրիստոս զգենլու խօսք տուին, Հիւանդին զերջին եւ զօրաւոր միթարութիւն մը եղաւ այս խոստումներն. որուն վրայ կեցան ալ. հիւանդը մեռնելէն ետքը ասոնք ալ Լարիզ գացին. եւ հիմա հոն են կրօնական կրթութիւն առնելու:

ՆՈՐ ՀՐԵՍՏԱՆԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍԻՍԻՆ

ԵՒ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅՈՅ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Պ. Նանիկ Լրամեան այս երկրորդ տետրակովն պատասխան կուտայ Յարդի Մարկոս Լրարեկեանի Պ. Նանիկ Լրամեանի գրեւորութիւնը տետրակին, զոր առանձին տպելէն ետքը նոյն խմբագիրը մայիսի 10-էն Լարայիէն մէջ ալ հրատարակած էր. Իր հրատարակութեանը մէջ Պ. Լրամեանը եկեղեցական իրաւասութեան խնդրոյն վրայ խոստած էր մը աղէկ պարզեւր է. ուստի մենք ալ այս տետրակին համափութմբ Տետրակս 24 երես կը պարունակէ, եւ Կոստանդնուպօլսի տմեն Հայ Գրաւաճաւաց բով, եւ Փարիզեան գրատունը կը զըտնուին, որ Ի Ուղու չարքը, թիւ 400, գինն է 3 շըշ:

ՏՆՕՐԵՆ=ԽՄԲԱԳԻՐ ԵՒ ՏՊԱԳՐԻՉ

ՅՈՎԷ. ՊՐ. ՏՐ. ԿՐԳ. ՏԵՐՈՅԵՆՏ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՎԵՋԻՐ ԽԱՅ